

# **GENDER XÜSUSİYYƏTLƏRİ MƏCBURİ KÖÇKÜNLƏRİN CƏMIYYƏTƏ İNTEQRASIYASINDA**

**Tağıyeva Tərən – Sosial iş üzrə mütəssis**

[tterlan@yahoo.com](mailto:tterlan@yahoo.com)

Cəmiyyətin hər bir sosial prosesində olduğu kimi, miqrasiya zamanı da qadınların və kişilərin sosial mövqeləri eyni olmur. Nəticədə yeni şəraitə uyğunlaşma müxtəlif xarakter daşıyır. Qeyd etmək lazımdır ki, müasir Azərbaycan cəmiyyətində cinslərin sosial bərabərliyi özünəməxsus şəkildə həyata keçir. Əvvəlki tarixi inkişaf mərhələlərində formalaşmış etnik mentalıq gender baxımından kişilərin statusunun üstünlüyü ilə həyata keçirilirdi.

Qadınların mövqeyi isə müəyyən geriliyə baxmayaraq günü-gündən möhkəmlənir, onların cəmiyyətdə sosial statusu yeni çalarlarla zənginləşir. Bunu sahibkar qadınların, təhsil alan qadınların sayının artmasında, idarəetmə sistemində onların iştirakının genişlənməsində görmək olar. Bildiyimiz kimi, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin qanunvericilik təşəbbüsü əsasında 2006-cı ilin dekabrında Milli Məclisdə qəbul olunmuş “Gender (kişi və qadınların) bərabərliyinin təminatları haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanunu da bu baxımdan xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Qanunda gender balansının qorunması ilə bağlı hüquqi tənzimləmə mexanizmi öz əksini tapmışdır. Qanunun əsas məqsədi kişi və qadınlar üçün ictimai həyatın siyasi, iqtisadi, sosial, mədəni və digər sahələrində bərabər imkanların təmin edilməsi və cinsi mənsubiyyətə görə ayrı-seçkiliyin bütün formalarının aradan qaldırılmasıdır [1].

Rəsmi statistikaya görə, Azərbaycan əhalisinin 1,2 milyonu və ya 12,4 %-i qaçqın və məcburi köçkünlərdir [2].

Dövlətimizin ərazisində uzun müddət davam edən Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin acı nəticəsi kimi bir milyona yaxın qaçqın və məcburi köçkün məskunlaşmışdır. Müxtəlif demoqrafik göstəricilərə malik olan bu böyük insan qrupu sosial cəhətdən həssas olduğu üçün dövlət bunları qayğı ilə əhatə etdi. İlk əvvəl çadır şəhərciyi, sonradan tədricən müxtəlif ərazilərdə tikilmiş qəsəbə və

şəhərciklərdə məcburi köçkünlər və qaçqınlar yerləşdirilmişdir. Burada bir çox sosial-iqtisadi, mənəvi-psixoloji məsələlər öz həllini tapmalı idi. Məcburi köçkünlüyün mənfi nəticələrinin öyrənilməsinin zəruriliyi həm də burada qadınların və kişilərin yeni məkana uyğunlaşması fərqliliyi ilə bağlı idi.

Təbii ki, dövlət proqramlarında məcburi köçkünlərin demoqrafik göstəriciləri nəzərə alınır: məktəblərdə, uşaq bağçalarında yerlərin sayının təyin edilməsində, qadınların sosial problemlərin həll edilməsində, onlar üçün iş yerlərinin açılması və s. Bütün bunlar göstərir ki, gender yanaşması məcburi köçkünlərin adaptasiyası işi daha məhsuldar şəkildə aparılmalıdır. Tədqiqatlar göstərir ki, kişilər və qadınlar müxtəlif adaptasiya strategiyalarından istifadə edirlər, bu da onun səmərəliliyinə təsir göstərir. Bundan əlavə, gender təhlili, institusional səviyyədə kişilər və qadınlar arasındakı sosial fərqlər probleminə olan maraqla digər yanaşmalardan fərqləndirir. Bütövlükdə məcburi köçkünlük proseslərini müəyyənləşdirən amillərin gender xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq öyrənməsi insanların böyük qruplarının məcburi yaşayış yerlərini dəyişdirməsini səciyyələndirən qanunlar barədə təsəvvürlərimizi əhəmiyyətli dərəcədə genişləndirməyə və dərinləşdirməyə, daha təsirli miqrasiya siyasətini inkişaf etdirməyə imkan verir.

Bu baxımından nəzərə alınmalıdır ki, Azərbaycana pənah gətirən insanlar əsasən kənd və qəsəbələrdən idi. Ümumi inkişaf tendensiyaları isə şəhərlərə axın ilə bağlı idi. Bu mənada kənd peşələrinə malik olan əksər köçkün əhali sıralarında istər qadınlar, istərsə də kişilər iş baxımından böyük sıxıntılar yaşamışlar. Azərbaycan dövləti, müharibə şəraitində, dağıdılmış fəvqəl dövlət olan SSRİ-nin digər sabiq respublikaları ilə bütün təsərrüfat əlaqələri itirmiş, yüksək işsizlik və təsərrüfatsızlıq şəraitində məcburi köçkünlər ordusuna yalnız sosial yardım və müəyyən dərəcədə iş yerləri təklif edə bilirdi. Qadınların seçim imkanları daha az idi.

Lakin dövlət başçısı, ulu öndər Heydər Əliyevin həyata keçirdiyi uğurlu sosial-iqtisadi siyasəti nəticəsində cəmiyyətdə, onun idarə olunmasında bir sıra struktur dəyişikliklər baş verməyə başladı. Gender yanaşması dedikdə nədənsə daha çox qadın problematikasını nəzərdə tuturlar, amma unutmamaq olmasın ki, burada həm qadınların, həm də kişilərin sosial durumu və fəaliyyəti nəzərdə tutulur. Apardığımız

müşahidələr göstərdi ki, kişilər ilk növbədə köçdüüyü ərazidə cəmiyyətin özləri üçün məqbul olan maddi yaşayış şəraitini təmin etmək imkanları ilə maraqlanırlar. Köçkün qadınlar isə ailə üçün arzu olunan iş və məişət fəaliyyətinin ehtiyacını ödəmək imkanını rəhbər tuturlar. Artıq məcburi köçkünlərin övladları ali məktəblərdə təhsil alır, onlar daha rahat evlərdə yaşayır, bir çox adam yeni peşələrə yiyələnib, bununla belə məcburi köçkünlərin bir neçə nəslı var ki (əsasən yaşlı, ahıl mərhələdə yaşayanlar), onların sosial statusu və mövqeyi az dəyişib: işləmək üçün onlar yeni peşəyə və ixtisaslara yiyələnmə bilmir, iş yerləri az kvalifikasiya tələb edir və s.

Tədqiqatlaçılar tərəfindən bir ərazidən digərinə miqrasiyanın həyata keçirilməsində gender stereotiplərinin aparıcı rolu aşkar edilmişdir. Qadınlar özününkü və digər ailə üzvlərinin həyatları üçün qorxu yaşayır, burada xüsusi stereotiplərini rəhbər tuturlar. Ətrafdakı insanların müəyyən qismini mənfi qəbul edilir.

Cəmiyyətin qavranılmasının kişi stereotipləri öz iş şəraitinin mənfi xüsusiyyətlərinin, o cümlədən maaşın miqdarının az olması və s.-dan ibarətdir. Qadınlar, iş şəraitinin mümkün pisləşməyə, öz ixtisaslarında işin olmamasına baxmayaraq yaşayış yerinin dəyişdirilməsi nəticəsində bütün ailə üzvlərinin həyat şəraitinin qeyd-şərtsiz yaxşılaşmasını gözləyirlər. Kişilər əvvəlki və daha da əlverişli iş şəraitinin bərpa olunmasını, yüksək qazanc əldə etmələrini və yeni iş ixtisaslarına uyğunluğunu gözləyirlər. Həm də qadın köçkünlərin yeni yerdə adaptasiya strategiyası daha çevik və nikbin olur. Əsas çətinlik qeyri-müəyyənlikdir.

Açar sözlər: Gender, məcburi köçkünlər, qadın, kişi, miqrasiya, bərabərlik.

#### Ədəbiyyat

1.Rəcəbli H. Azərbaycan qadını cəmiyyətdə layiqincə təmsil olunur // <https://modern.az/az/news>

2. Azərbaycandakı qaçqın və məcburi köçkünlərin sayı // <https://news.lent.az/news/>